

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ КОСМОПОЕТСКИХ ИСКАЗА И СИМБОЛА КОД МИРКА БАЊЕВИЋА: 50 ГОДИНА ОД СМРТИ!

ЂОРЂЕ С. ПЕТКОВИЋ

*Културолошки пројекат “Јухорско око”
Својново (Параћин)*

Резиме: У прилогу се региструју космопоетски искази и обрађују космички симболи из поезије југословенског и црногорског, што за аутора значи и српског песника. Прилог је писан поводом 50 година од песникове смрти и 45 година од када Књижевни клуб у Параћину носи његово име, што је наглашено распоредом обрађеног материјала. Бањевић је пред рат био професор Српског језика и књижевности у параћинској Самопуравној гимназији (1939-1941), где је илегално, под псеудонимом Мирко Митров, објавио збирку песама “Огњена јутра”. Овде је за анализу узета збирка изабране поезије “Побуне ума”, у избору Бранка Бањевића, Подгорица, 2003.

Кључне речи: Астрономија у књижевности, Мирко Бањевић, космопоетски симболи

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.-

Тема се наметнула чињеницом да се крајем 2018. године појавила идеја о обележавању 50 година од смрти песника Мирка Бањевића, уз 45 година од када је параћински књижевни клуб понео његово име и континуирано га носи. Почетком маја 2019. биће организован округли сто о његовој поезији. Припремио сам се за учешће и одлучио да, док сам још под утиском његових стихова, приредим и овај прилог о Бањевићевој космопоетици. Но, пре приступа теми, даћу прегршт података из његове биобиблиографије.

1. Основни биографски подаци.- Како нас обавештава приређивач анализираних збирки, Мирко Бањевић је рођен 28. марта 1905. године у селу Папрати, у Пјешивцима, околина Никшића, у породичној кући, Томашевој кули, од оца Митра Ђокова, црногорског официра из балканских и Првог светског рата, и мајке Златане, рођене Вујовић, чија се породица с Чева на Луково преселила у време књаза Данила. Најдаљи предак је, према породичној лози преношеној с колена на колена, а предање је потврђено

историјским документима, војвода Богдан Потолић, којег је Иван Црнојевић преселио из Груда на своје имање у Пјешивцима (1473). Богданов потомак Томаш подигао је напред поменути кулу која, као што се види, носи његово име.

Имао је два брата, Блажа и Душана, и сестре: Милицу (удату Никчевић), Љубицу и Новку, која је рано умрла и није је запамтио. Смрт мајке 1912. и нешто касније млађег брата, који је умро на његовим рукама док су још били деца, тешко је доживео и бол за њима је носио целога живота, о чему има трагова и у његовим песмама. Са нешто старијим братом и сестрама, пошто је отац за време Првог светског рата био у аустроугарском логору, живели су тешким животом сирочића. Брат му је учествовао у послератној Божићној побуни (1919), био с Мирком у партизанима и страдао у оквиру информбировских обрачуна. И о томе има трагова у његовој поезији.

Основну школу похађао је на Богетићима, а гимназију у Никшићу и Требињу. Филозофски факултет, катедру за књижевност и језик, завршио је 1934. године у Београду. Приређивач је избегао да нагласи о ком је језику реч, пошто је белешка писана у духу тада предстојећег раздвајања Црне Горе и Србије. Он наглашава да је Бањевић југословенски и црногорски, што за мене значи, и српски песник, док се другачије у међувремену не разјасни. Као песника још у гимназији открио га је, како је сам изјавио, “професор никшићке гимназије Митар Ковачевић”. У Требињу му је разредни старешина био песник Франо Алфиревић.

Пошто је за време студија приступио забрањеној Комунистичкој партији, тешко је долазио до посла. Био је професор гимназије у Госпићу, одакле је отпуштен. Радио је у београдском листу “Правда”, али је и одатле отпуштен. На Суду за заштиту државе, од робије га је спасио словеначки песник Алојз Градник. За професора Самоуправне гимназије у Параћину постављен је 1939. године. Ту га је затекла окупација. Био је ухапшен. Пријатељи су успели да га преко веза извуку из затвора и “стражарно прогнају” у Црну Гору. Тако је спасен од стрељања. Носилац је *Партизанске споменице 1941-1945*.

Један је од првих новинара црногског листа *Побједа* и коуредник цетињског књижевног часописа *Стварање*, који је једно време и уређивао. На Цетињу се 1953. године, пред пресељење у Београд, оженио Вукицом Митровом Радовић, с којом има синове Веселина, Драгана и Бориса. У Београду је најпре радио као уредник у издавачком предузећу “Рад” а потом у Танјуг-у. Трагично је преминуо у београдској болници “Драгиша Мишовић”, 6. септембра 1968. године и сахрањен у породичној гробници на Богетићима. Изгледа да је тешко доживео студентску 1968. мада се са својим друговима пре тога идејно разишао, што се види из песме *Не долазим*, која је инспирисана позивом на неку борачку свечаност: *Не долазим у име оних што не долазе,/ а којима се стазе/ одавна разилазе/ с овима који славо долазе!// У име оних што никад неће доћи -/ не могу да будем присутан*

слави/ с тима који многима окренуше дане у ноћи/ а многаме још раде о заглави.

2. Библиографија.- Приређивач коришћене књиге упознаје читаоце да је до тада Бањевић имао следећих 20 штампаних књига: *Побуне ума*, Никшић, 1930; *Шуме*, Никшић, 1939; *Шуме*, друго, проширено издање, Београд, 1939; *Огњена јутра*, псеудоним Мирко Митров, Параћин, 1940; *Сутјеска*, Побједа, Цетиње, 1946; *Његошев споменик*, Стварање, Цетиње, 1946; *Земља на камену*, Просвета, Београд, 1950; *Звјездани воз*, Зора, Загреб, 1951; *Сутјеска*, Рад, Београд, 1953; *Бездани*, Народна књига, Цетиње, 1956; *Сутјеска*, Космос, Београд, 1958; *Сутјеска*, посебан отисак из књиге поема “Ријеч и свјетлост”), ЈАЗУ, Загреб, 1961; *До скапи*, Нолит, Београд, 1964; *Завјет*, избор поезије, приредио Милорад Стојовић, Графички завод, Титоград, 1965; *Рожданици*, Обод, Цетиње, 1968; *Страшно племе*, избор поезије, приредио Мило Краљ, Рад, Београд, 1978; *Друга страна Мјесечева*, избор поезије, приредио Бранко Бањевић, Стварање, Титоград, 1985; *Злослут*, илустровао, припремио и штампао Веселин Бањевић, Папрати, 1988; *Побуне ума*, изабрана поезија, избор Бранко Бањевић, МИБ, Подгорица, 2003; *Корота крша*, у избору поезије *Побуне ума*, Подгорица, 2003. У међувремену, било је вероватно још издања, од којих смо преко интернета сазнали за збирку *Песме и поеме*, у избору Жарка Ђуровића, ЦАНУ, 2012. и за репринт издање Бањевићеве прве збирке *Побуне ума*, у издању Књижевне заједнице “Мирко Бањевић” из Никшића.

2. КОСМОПОЕТИКА МИРКА БАЊЕВИЋА

У наставку прилога аналитичком методом издвојићу и сажето обрадити прегршт репрезентативних песама којима су већ у наслову носећи поједини космопоетски симболи, а затим ћу издвојити најмање 50 космопоетских исказа из осталих Бањевићевих песама, без обзира на у њима узначени естетски квалитет и функцију која им је у конкретној песми додељена, с тим што ћу покушати да их групишем у пет целина, око пет носећих космопоетских симбола. Космопоетски елементи, као такви, код овог песника, колико је мени познато, нису били предмет истраживања нити историчара књижевности а на то нису обратили посебну пажњу ни књижевни критичари. У првих девет наших зборника нисам приметио ни помен овог песника; није заступљен ни у „Космичком цвету“, репрезентативној антологији на ову тему Милана С. Димитријевића. Истина, недавно је публикован рад под насловом „Мирко Бањевић – пјесник времена“ Слободана Вукићевића, виђен на интернету, где се наглашава временитост као суштинска одредница људског рода, односно да је у питању базично искуство људског рода уопште „у трагању човјека за својом суштином“, те констатује: „Бањевићево дјело представља умјетнички спој ова два момента. Вријеме је категоријална (појмовно-вредносна) детерминанта друштвене васионе а не само антрополошка константа...

Мирко Баћевић је *пјесник времена*, јер у његовој поезији све добија значење, значај и смисао времена или доказа о времену.“ (Вукићевић 2018: 202-203) Ово је, дакле, један од првих ако не и први рад који скреће пажњу на један значајан аспект Баћевићеве поезије који је у чврстој спреси са већ увелико конституисаном космопоетиком. Његова космопоетика је чврсто повезана са социјалном лириком (друштвеним космосом), што значи да га нису дотакли они „изми“, па ни наш на том плану најпродуктивнији сигнализам, што је сасвим разумљиво, пошто је Баћевић у време настанка сигналистичког пројекта био на самом заласку: „Програмска и поетичка начела покрета имплицирана су у Тодоровићевим манифестима објављеним 1968, 1969. и 1970. године.“ (Павловић 2007: 572)

Из практичних разлога нисам испоштовао редослед из наслова, он је адекватнији за ток ишчитавања и аналитичку претрагу и потрагу за космопоетским исказима и симболима, али ми се учинило да је за презентацију природније да се најпре прикаже оно највредније, рекао бих антологијско, по оцени овог „читаоца-истраживача“ (Зоран Павловић), па тек онда разасртти и разврстати преостали избор из Баћевићевог космопоетског материјала.

2.1. Примена космопоетских симбола

Пре десет година појавила се антологија црногорске поезије 20. века, чији сам предговор видео на интернету. Бележим га зато што је у њему дато врло високо место Баћевићевом песништву, одмах иза Његоша, испред раније форсираних и величаних Риста Ратковића и Радована Зоговића:

„Модерну црногорску књижевност из сјене Његошеве, први је извео *Мирко Баћевић* превратничком књигом „Побуне ума“. Његов обимни опус у знаку је полифоног богатства. По духу и језику пјесника Мирка Баћевића, када је црногорска књижевност у питању, деценијама је била без премца. На жалост, изостао је адекватан књижевно-историјски мониторинг, па се овај пјесник данас посматра кроз призму реминисценција на идеологизираним уџбеницима чији су супстрати деценијама биле његове поеме 'Сутјеска' и лирске структуре 'Разговор костију', творевина цјеловитих но естетски инфериорних у поређењу са поемама 'Гости' и 'Злослут'. Неправда учињена оставштину какву је црногорском језику завјештао Мирко Баћевић, могуће да је најболнији у низу превида које наше покољење чини у односу на класике црногорске националне библиотеке.“ (Симоновић 2009: б.с.)

Мирко Баћевић је песник који се у дубљим понирањима открива као мисаони песник са разројивим социјалним асоцијативима, присутан у свом времену а на првенствено завичајном никшићком простору. То што је своју социјалну и мисаону лирику обогаћивао и космичким симболима, те тако стварао и специфичну космопоетику у модерном песничком изразу, говори о богатом изражајном потенцијалу који је у себи носио и до краја живота га исказивао у својој поезији. Коришћена збирка је закључена песмом *Ви не за*

мене, својеврсним опроштајем са светом у коме је живео, написаном 15. августа 1968. на само месец дана пре тргичне смрти, која је јасно најављена у следећа два дистиха: *А дан је мучење, а ноћи паћење/ и није пажњом то ваше праћење// ублажило ма и једну моју жицу/ иза које видим као свог убицу.* (464) Ни она није без космичких симбола. Но, обећао сам целовите космопоетске творевине, чији наслови на то указују, а којих се не би постидела ни поменута Димитријевићева антологија која је трагала за „космичким цветом“. Почећу са *Васионом*, наставити са песмама о Месецу и Сунцу и закључити његовим односом према простору и времену. Показаће се и на овом примеру као тачно оно што је нађено код Бранка Миљковића поводом Стевана Раичковића, двојице српских песничких великана: „Ићи ка себи, као према своме циљу, како је певао Б. Миљковић, за песника је значило живети у самоћи и најинтензивније у размишљањима сам са собом.“ (Ђорђевић 2014: 1167)

2.1.1. *Васионом* (52-53).- Није случајно у наслову васиона употребљена у шестом падежу, јер је, како је на то указао још Шопенхауер, наслов анаграм садржине. Песма је остварена углавном у дванаестерцима, који су сложени у пет катрена. Песма својим космички интонираним насловом скрива значајан социјални набој, односно у основи трагичан положај човека у свемиру. Лирски субјект је у овој песми, дакле, у стварности која је у сталним кретању, почев од великог праска (*тад се звијезда расу*), што је јасно већ из првог њеног катрена: *Кружи једна стара преживјела гривна/ без потмулих крила тица уплаканих./ Тад се звијезда расу и сва некуд кивна/ полеће без трага пут вјекова саних.* Већ други катрен упућује читалачку пажњу на интимни доживљај стварности, те и *преживјела гривна* из првог стиха мора бити сведена на социјалну раван, на микрокосмос: *Ја остадох самац луталица нова/ јадне бијеле тице умакле су даље/ дигле се са звијездом у таму вјекова,/ а са њима виђех неко вјечно шаље// један трак(г) живота... сањив а пун духа.// Бјежао сам и ја пред сјенима давним/ и расјан у даљини од божјега руха/ одлутах широм небесима тавним.* Ова два катрена су све ближе социјалној равни с тим што се у њима назире лирски субјект који је у извесним моралним дилемама око настанка света. Отуда креће у потрагу за истином. „Преживели“ свет то од њега очекује, те у својим сновима тежи другачијем свету (*долећет ће се звијезде смеше*): *Заборавих сјени старога што бјеше/ окорелог Бога и са жељом свјежом/ бјежим летећ ноћас и пред сивом мрежом/ о хоћу л' долећет ће се звијезде смијеше.* Ново време се симболично представља преко облака који су кренули у потрази за новим небом, новим животом, што сасвим јасно, мада још увек упитно, произилази из последњег катрена: *Облакови грдни у небеса крећу/ кроз њих још се мора пробити до Бога./ Крила кад засвијетле на звијезду највећу/ Долећеће тада крај неба новог.* Јасно је да је лирски субјект ове песме обузет размишљањем о новом свету који ће бити праведнији у односу на онај у коме тренутно живи.

2.1.2. *Месец као симбол*.- Код Бањевића (у коришћеном избору) нашао сам пет песама са Месецом као космичким симболом назначеним већ у насловним узначењима. Од свих коришћених космичких симбола, он није најфреквентнији али се и у другим песмама са њим срећемо, чак и кад га не именује. Он успешно лирском субјекту помаже да саопшти своја лирска тмурно интонирана расположења.

2.1.2.а. *Мјесец у маршу* (172-173).-Песма је узета из Бањевићеве поеме „Сутјеска“, по којој је био најпознатији као живи песник, са четири издања, уз једно са илустрацијама славног сликара, са песмама и у ђачким читанкама. Њена уводна песма је још у рату певана и прихваћена као народна. Данас се, наравно, брише, као и све друго што је из тог времена произашло, и у Србији, и у Црној Гори, наравно. Одабрана за ову прилику, песма *Мјесец у маршу* успешно репрезентује ратну, народно-ослободилачку (не само револуционарну) Бањевићеву космопоетику, а она је заиста најизразитија управо са употребом месеца као космичког симбола, неизбежног у поезији уопште. Састављена је од шест строфа, катрена, али три су разбијена тако да је, у духу времена на изванредан начин модернизују, да бар на први поглед личе на слободан стих. Ево како то изгледа на примеру прве строфе: *Млад снажан мјесец над планином/ заблиста у свом/ зеленом/ кругу.../ Док по лишћу газимо мрком тишином/ згара у нама/ и брзо корача/ с жутиим зракама/ тугу*. Писана је тако да читалац може јасно да је прати, да прати и осети младиће у маршу, који се сећају свога завичаја и себе у њему: *Тако је весело сијао над шумом/ у завичају нашем далеком драгом/ када на коло полазисмо друмом/ горесмо младићу и момачком снагом*. У трећем катрену лирска атмосфера се остварује својеврсном симбиозом младих бораца, планине и месеца, којој месец значајно доприноси својим чарима: *Ватрено се мјесец и сад смије/ и радосно и брзо корача с нама/ на златни шушањ свјетлост лије/ прати нас ријеком и јаругама*. Нарочито је импресиван, естетски веома упечатљив, трећи стих из овог катрена, у који је унета и звуковна димензија (*шушањ*). Тај шушањ указује на то да ће се те ноћи нешто значајно десити, јер до сада читаоцу не мора бити јасно о каквом се то маршу у песми ради, што се јасније види из следећег растуреног катрена: *Свјежим соком ври једна планина .../ Преко клада мукло тутњи колона –/ у нашим жилама/ плама/ снага џина/ да груне/ у плотуне/ ноћас она*. Месец се укључује као водич, као подршка борцима у маршу: *Мјесец друг вјерни завири кроз грање/ поздравља руком/ бијелом/ и сине./ Дуго ли је дуго му корачање/ а мило/ и благо/ око/ са висине*. Шести катрен је крешчендо ноћне музике, односно показује се крајњи циљ ноћне колоне чији је Месец био пратилац: *Ево колона већ разгрну гору./ Растави се мјесец с нама на путу./ Ми уз шум ријеке стижемо пред зору/ Да оспемо на шанце дажду љуту*. Лирски субјект верује да, ако не Бог, оно ипак неко са неба прати и даје подршку њиховој маршевској колони.

2.1.2.б. *Јутрос Мјесец* (227-228).- Песма је написана у слободном стиху и то без интерпункције, што није одлика Бањевићеве поезије, гледане у

целини. Слободан стих код њега, рекао бих, није природан, пре бих рекао, да је тиме повремено плаћао свој дуг времену. Највећи број његових песама је у везаном стиху, или је тако писан, потом преправљан, ломљен. Ова је песма једна од малобројних, одмах писана у том моделу и са неким другим одликама модерне поезије. Нема ни строфа, али је у четири целине подељена почетним великим словом, чак ни тачке на крају одељака, па и на крају песме, нема. Символ Месеца је овде искоришћен да лирски субјект боље види своју судбину, да види смрт као оно што га чека. У првом одељку Месец је представљен као посмртна маска, лобања, по изласку из своје природне околине, из ноћног тавнила: *Наспрам сунчева зелена изласка/ мјесец насред неба стао/ посмртна маска/ у њој велика лобања мрачна/ из оквира ореол сјајни*. У наставку, у одељку којим се изражава прелазна фаза у опису судбине Месеца и лирског субјекта, што ће се видети касније: *На пространству земљана/ ко небо сиве боје/ јутрос трочетврт узнагнута – /лобања задубљено зури/ у бесконачност гледа*. Овде је Месец и лирски субјект једно исто, симбол Месеца је искоришћен да се у алегоријском маниру опише оно што лирски субјект, још увек стваран, али *невјечан*, како ће Бањевић написати у једној другој песми: *И вјечно замишљен/ над бездном копна и мора/ јутрос/ мјесец – кост/ широке круне дуб/ под просијастом облином/ се грана/ и свијет у себи/ ко у латице хвата –/ полулук/ над бјелином сјајни*. Међутим, та белина коју Месец посматра одозго, сличи ономе што лирски субјект види гледајући према горе, према васиони, чиме се изражава јединство космоса, повезаност макро и микро космоса: *Она замишљено дуби/ без осмијеха и покрета/ мрачна и мраморна/ као васиона/ непрегледна тмина/ као свемир/ ко безмјерје/ као небеса мрка/ што пред собом види/ што пред собом смијера/ у вјекован и растор неутјешни*. Чињеница да за космос користи више термина (*васиона, свемир, безмерје, непрегледна тмина*) уверава нас да је у питању песник свестан положаја човека у свемиру, чији је саставни део, без обзира на неке специфичне одлике овог не само живог но и мислећег бића.

2.1.2.в. *Друга страна Мјесечева* (372-373).- Песма је објављена, вероватно и написана, у последњој години његовог живота, нешто као правдање за сву тмину коју је у својим стиховима искрено изнео, својеврсно свођење рачуна и са светом и са самим собом. Написана је у четири класично римоване секстине а исповедни тон је прати од почетног стиха. У њој нема постепеног загревавања, одмах, у првој строфи, прелази на ствар и себе разоткрива, не скрива се, одбацује раније алегорије: *Словио бих и о том што има добра/ и не бих ноћу мрачио дан,/ да ишта у животу од плода побрах/ а не вјечито да будем бран:/ некад ко понор, некада здан/ од непрескок отрова као кобра*. Мада је вишеслојна, вишезначна, песма указује у првом реду на своје сапатнике (песнике, на пример), али и на све оне из „црног таласа“, па му употреба *дивљег џеза* и *оне на врху* служи за приближавање тренутку писања ове песме, која не мора да означава варљиво пролеће и лето 1968, али га је могла најавити, што се види из друге секстине:

И ви видите има нас више/ који подземљу дадосмо рез .../ Сви се у мени потоци скрише/ и слише с тутњем у један вез/ од разних гласова ко дивљи мез/ непознат вама на врху вишем. Сматрајући себе једним од оних који су за понорницом стигли до пакла, исписује трећу строфу, којом читаоца разуверава у евентуалној дилеми да ли је лирски субјект алијас Мирко Бањевић тај који разастире своје јаде, чији је Месец симбол: *И понорницу тражиће неко/ у доњем свијету силазећ у ад:/ жеравом пакла ко се пекао/ и ту најдубљи дочекао пад/ да је истргне свијету сијеком/ као посљедњи једини над ...* Тако долази до друге, сумрачне стране Месеца и у последњем стиху четврте секстине наглашава основну мисао водилу ове песме: *Само мјесечеву сумрачну страну/ различим својим, ударам траг/ и гором судбином нек горе рану,/ на мој ће опет на кућни наг/ праг у ходочаићу исправити саг/ што свијету – свијетло једном свану.*

2.1.2.г. *Мјесец је просуо нити* (201).- Једна од најкраћих Бањевићевих песама, има само два катрена, римована, допадљива класична романтичарска импресија, те је укључујем у једном комаду: *Мјесец је просуо нити/ на ширину модру и чисту/ чашу ће срмену слити/ и воду улити бистру.// Дрхте на површи сјене/ ко пруже зелено витко./ У чаши ко да зрене/ вино златасто свитко.* Одроз месеца у чаши вина је исказан и песмом која својим обликом асоцира на чашу и то пуну вина, што даље асоцира и на београдску бојску Скадарлију, јакшићевску и ујевићевску. Близак је овим песвицима укупним својим духом, својим тавнилом.

2.1.2.д. *Маслина мјесечаста* (203).- Месец, као симбол стварности којом је лирски субјект обузет, у овој песми се појављује као одраз сна, сан и стварност су за лирски субјект идентични. Песма је састављена од само три римована катрена. У првом катрену лирски субјект уводи читаоца у своју дилему како да објасни субјективни одраз стварности коју доживљава једне ноћи којом доминира Месец и све је обасјао својом лажном светлошћу, па и маслину коју би да разазна али се њен облик губи као „тица ил' просута јава“: *Да дух нијеси из зидина старих/ калхидских, буром оваплотна раван?/ Да ти облик одвојим ноћу од утвари/ бјежиш ми тица ил' просута јава.* У другом катрену изражава свој осећај, да се пред њим не налази маслина него њен одраз, њена сен у његовом оку: *То сан је немирни те не ведрим вјеће/ сан бескрај плави тоњења понорна/ и никад му не знам почетка ни меће/ ко путу ће се шири невид непрегорна.* Песник читаоце оставља у недоумици, да сами одгонетају шта се крије иза „маслине месечасте“, чија је она инкарнација, али сам сасвим сигурни да се ради о нечем неухватљивим, недохватљивим, чему се само тежи. Може то да буде љубав, може песма...: *Да ти бит ухватим колико си стварна/ тако танкосана у мојему сплету/ ломим се и трагам твој одсјај и жар на/ кругу потонулом самицу у свијету.* Једна сламка међу вохорове, да поменемо великог песниковог претходника Његоша.

2.1.3. *Два сунца* (459-460).- У питању је једина Бањевићева песма која је у наслову Сунцем обасјана, али песник у уводној (посветној) напомени као да

се правда својим реалним доживљајем Сунца, због чега се предаје светлости и одустаје од Месеца, од тавнила, у том једном једином тренутку: *Видео сам их једног јутра и нијесам себи веровао*, признаје песник. Песма је необично компонована, очигледно припада новијој фази његове поезије, када је чинио покушаје да своје песме модернизује у духу времена, у овом случају то је учинио на више начина. Уз седам пута поновљени рефрен (*сунца два*) којим је мултиплицирао своје изненађење, што је видео једну такву необичну космичку појаву у природи (удвојено сунце), песму је распоредио у шест дистиха, код последњег је други стих разбијен у два стиха, тако да је добио песму са тринаест стихова, а кад јој додамо и поменути рефрен, као мултиплициран, добијамо двадесет стихова. Рефрен је уобичајено искористио, сем код петог дистиха, где су иза оба стиха. И ову песму овде доносим у једном таласу: *У знамен плави/ два се сунца јави –/ сунца два.// Заиграли су/ на обзору –/ сунца два.// Једно пожаром обавијено/ друго руменилом запаљено –/ сунца два.// У пламсају стреме заједно –/ сунца два./ и на небу остаде једно –/ сунца два.// Друго се расу/ у плам појасу –/ сунца два.// Једно половином света сја/ друго у ноћну/ заплови тму –/ сунца два.* Покушао сам да јој нађем алегоријски смисао, нисам у томе успео.

2.1.4. *Мљечњаџи времена* (370-371).- По формалној структури, ова је песма саграђена на истим принципима, као песма о другој Месечевој страни, коју сам напред (1.2.в.) већ обрадио и у свој преглед убацио. Дакле, 24 стиха у четири римоване секстине. У њој се негдашњи песник-револуционар обрачунава са својим визијама о будућности коју је желео створити. Када се осврнуо иза себе, видео је где је погрешно и сада се правда, што стварност којој је поклатио своју младост и за коју се у Револуцији борио, није оно што је желео. Овде долази до пуног изражаја Бањевихев однос према времену у друштвеној васиони.

У првој секстини је постављен проблем прошлости и будућности, не само песникове, што је наш песник одабрао за лирски интонирану исповест: *Ако бих прорицао у будуће/ не бих стварао свијет изнова/ као што сам некад обећао,/ јер бих се увијек овог сјећао/ ће ми се чини свака принова –/ новорођено без топле куће.* У питању је вечити усуд човека, његова судбина с доласком на свет.

Друга секстина је сва у обрачуну лирског субјекта са временом у којем живи али и са људском прошлошћу уопште (*на супрот свем и свих доба*), при чему изражава своју жељу за бољим светом, али на шта год помисли, све му се указује као јалово, садржи и добро и зло, јер немогуће је замислити добро а да га не прати зло (*један да живи у двојству оба*): *И ништа не желим ко што је било/ но супрот свему и свих доба:/ од свега што смислим – оно пробам,/ дарове добра или зло крило,/ један да живи у двојству оба/ а оба у један, ко да се слило.*

У трећој секстини води полемику, не именује сабеседника, што може да буде и његов двојник, онај из Револуције, сада разочаран и њеним учинком, свој однос према будућности своди на преживљавање, да му нови дан не

буде исти као јучерашњи (*не онај који је био*): *Из мога и твога противстава/ нек свијет – искра искрсава,/ да није чекање у чем си хтио/ и сан да није као јава:/ тако ненадан нов дана дио/ да буде, не онај који је био!*

У последњој секстини, мада се помирио са својим временом, не може да не закључи, да време греши, јер му оно садашње које је снио, отрова све што је волео: *А та је ово чему су зуби/ у коријену, када се заче,/ ни слика глеђи што се смијешу?/ И сулуд сазнам како гријешу/ вријеме: што створих све ми наче/ и све отрова што смело љубих.*

Уместо свог коментара, забележићу шта је рекао славни Октавио Паз, чије речи сада сводим на Бањевићеву тему: „ИСПИТИВАЊЕ великих људских митова који се односе на поријекло врсте и на смисао нашег постојања на земљи открива да читава култура, схваћена као заједничко стварање и судјеловање вриједности, полази од увјерења да је човјек, тај наметљивац, разбио или нарушио поредак Универзума. Кроз 'рупу' или отвор ране коју је човјек задао компактном месу свијета поновно може провалити каос који је, рецимо то, древно и природно стање живота. Повратак 'старог Првобитног Нерета' пријетња је која опседа све свијести у свим временима.“ (Паз 1988, 12) Па, ето, томе, на једном ужем подручју човека у космосу, када су друштвени односи у питању, није одолео ни наш песник Мирко Бањевић.

2.1.5. *Вечна природа и невечни човек.* - Напред поменути Октавио Паз је, коментаришући Хелдерлинове стихове (... *Жеља за повратком на безоблично/ непрекидно избија. Много тога/ треба обранити. Требају бити вјерни?*), записао, поред осталог, и овај коментар који може да послужи најављеном међунаслову о односу природе и човека који је њен саставни део: „Човјек активно сурађује у обрани поретка Универзума, иако му непрестано пријети оно безоблично. Када се тај поредак сруши треба створити нови, овога пута свој поредак. Али прогонство, покајања и исповијед морају претходити помирењу човјека са Универзумом. Ни Мексиканци ни Американци нису постигли такво помирење. А што је још горе бојим се да смо изгубили и сами смисао сваке људске активности: осигурати постојање једног поретка у којем се подударају свијест и невиност, човјек и природа. Ако је усамљеност Мексиканца као заробљена вода, онда је усамљеност Американца попут огледала. Престали смо бити извори.“ (Паз 1988, 12) Оставимо ли по страни исказану алегорију славног Мексиканца, пошто за њу овде нема довољно простора, намеће се, ипак, скромна констатација, да су ме Пазу вратили Бањевићеве стихови (... *иако наше биће као слеђено грање/ жалосно ваздухом шета...*).

Вратили су ме на ову тему и стихови славног Растка Петровића, чији је катрен о томе из песме „Час обнове“, нађен у књизи Живојина Павловића, ненадмашан: „...*А земљи: „Мајко нам, јер помела си собом матер,/ Не гадимо те се, нити, гутајући нас, бићеш последња звер:/ Улазимо у тебе тужно као што изађосмо из матере,/ То је само повратак к њој; јер нема шта да се изабере ...“.* (Павловић 1972: 9)

Као што се из међунаслова види, за то кључно космичко питање о односу човека и природе, чији је саставни део, она вечна - он пролазан, издвојио сам две песме које у свом наслову имају сублимацију овог питања:

2.1.5.a. *Вјечној мајци* (67-68).- Песма је писана у слободним стиховима с неједнаким бројем слогова (7-18), у четири строфе неједнаке величине (3+4+6+7). Најпре се одаје почаст природи од стране свих становника свемира, оличених симболично у звездама: *Иако је природа прошла своје границе луде,/ ипак нема ни суморне ни веселе звијезде свемира/ која се неће пред тобом поклонити.* Овде је настало чудо космоса, ту су жива бића, истина смртна али са способношћу репродукције.

У другој строфи лирски субјект се спрема да и сам природи ода дужно поштовање, припрема јој песму (*тужно звучи једна вјечна лира*), обавештава да има за то неке изворне нити: *Иако је дошло сунце на крај путање руде/ а поред њега тужно звучи једна вјечна лира,/ ипак су се плеле много вјекова неке изворне нити/ које ће те поздравити.*

У трећој, веома распеваној, строфи лирски субјект обећава да га ништа неће спречити у том свом науму, без обзира на све тешкоће које са собом носи: *Ни највећа мудрост што је родило вријеме/ неће нам блиједу сенку маћи с лица,/ ни најгрознија играчица/ земне исплетене и дрхтаве судбине/ неће нам скинути бреме/ нити углачати пут наше ужасне рутине.*

У завршној строфи, констатује се испуњено обећање песника, написана је песма посвећена природи: *Ипак, о вјечна мајко, дали смо ти и даћемо/ најслађе поштовање./ Иако нам је бол развијан кроз прашину свијета,/ иако наше биће као слеђено грање/ жалосно ваздухом шета,/ ипак и полуумрлим уснама/ шаптамо ти увијек своје оловне сање.* Сан је саставни део човекове стварности, поета уверљиво стоји иза тога, иначе не би писао песме.

2.1.5.b. *Над собом невјечним* (333-334).- Ова песма, поред уводног катрена, има, као и претходна, четири строфе написане у слободном стиху, са мање слогова, попут својеврсне тужбалице, без уобичајених одмарајућих припева. У катрену се јасно наглашава, уз време (*од дана детињства рана*) и простор (*криша мојега крик немоћни*). По први пут, колико је мени познато, указује се на плач за умрлим као *антикосмички чин*, с оградом (*можда*): *И прати ме тај лелек од дана/ дјетињства рана./ Он је можда противкосмички/ криша мојега крик немоћни.* Монотони глас завичајног лелека одзвања и у нашим ушима, не само у песниковим. Стихови су му кратки, од 5 до 9 слогова, као да је намерно избегавао десетерац, како га за ту потенцију, можда с правом, оптужује у својој студији, њему посвећеној, Радомир Константиновић.

Прве две строфе имају по 10 стихова и објашњавају вечити бол за умрлим као трајни догађај у (све)простору и (све)времену: *Губи се глас/ у простору/ и лелек остаје растињем/ и вјекови га слушају како/ звони у атомима –/ као у нашим/ немирним/ ушима/ и жалним/ сјећањима.// И прах је отишао праху/ И кости су већ гњиле давно/ А та кукњава и жалба/ у мени*

одзвања/ у ноћ/ сред мутних/ и болесних/ снова/ од којих се пробудим/ суманут.

У трећој строфи разлаже се тај лелек на простије састојке, разјашњава се његова суштина: *Трепери ваздухом/ ко пред кишом лишиће/ трепери сваки глас/ сваки јецај/ за родним/ за болним/ за далеким/ за изгубљеним/ за нерођеним/ за оним што је било/ и тим/ што се није досудило.*

У завршној строфи, песма захвата лирског субјекта и он се укључује у општи лелек, понет још из завичаја, али додирује крајње субјективну жицу, лелек је и за самим собом и својом смртношћу: *Лелек остаје у грудима/ за грло/ хвата/ ко валима/ ријечним:/ вапај/ крај/ изгубљеног брата/ и својих/ својих најжалијих/ над гробом/ над невјечним –/ над собом.*

Бањевић, дакле, пева нешто другачије од свог садруга Марка Ристића, али у истом духу, јер је Ристићева позиција следећа: „медитација човека добија свој прави смисао кад се као црна сенка оштро оцртава на блиставој позадини бесмртности Света, и скоро-бесмртности људске врсте. У тој непролазности врсте налази јединка своју истину. На тој позадини без краја оцртава се та истина одсечно као заповест“. (цитирано према: Јашовић 2009: 600)

Ушушкао сам некако све оне песме Мирка Бањевића из књиге „Побуне ума“, у избору Бранка Бањевића, у чијим насловима се непосредно или алегоријски указује на космичке мотиве и симболе, али им је социјална нота, положај човека у друштвеној васиони, заједнички садржатељ. Потврђена је на почетку дата констатација, да је песник Бањевић те мотиве и симболе користио као алегорије за постојећу социјалну стварност и за свој положај у тој стварности, како пре рата, тако у НОБ и Револуцији, али и након њих, укључујући и разлаз са својим ратним друговима, оним „са врха“, како их сам именује.

2.2. Прегрит космичких симбола

У аналитичко-статистичкој потрази по књизи „Побуне ума“, издвојио сам двадесетак космопоетских симбола са близу две стотине лирских исказа, било да су они у њима носећи или пратећи другим поетским асоцијативима, нарочито социјалним (друштвени космос) или интимистичким (микрокосмос). У циљу рационализације овог свог прилога, одлучио сам да овом приликом региструјем само 57 исказа, у којима доминира пет појмова – симбола (Васиона, звезда, Сунце, Земља, Месец) и да их тако изложим, у духу претходног поглавља и не узимајући у обзир изразе из напред већ приказаних песама. У претходном поглављу странице из „Побуне ума“ сам стављао у међунасловима, овде ћу их стављати уз песме из које су стихови цитирани. Делове стихова са космичким симболом сам посебно подвукао.

2.2.1. *Васиона*.- Поменуто је још три пута: *Ђе си мајко моја, јеси л' тиха, бона,/ и да л' душу твоју чува васиона/ да надгледа мене кроз невоље љуте. (Нијеме бол, 46);* Није то само у уву (или можданим чулима) препона/ но је

завонила она/ *сва топла и димљива као прашина васиона*/ и пуши се и разгара и сагоријева ми влакнаста вретена/ и хук времена...(*Судар*, 256); ...доносим закључења/ откровења/ крепње/ и чиним васионом и по мору стрепње... (*Проклетник*, 314) Средишњи исказ је космопоетски најпотпуније обојен.

2.2.2. *Звезда*.- Звезде су у овој књизи поменуте 12 пута, и то у веома различитим садржајима и у различитим естетским функцијама: Ужасно страшно ти јекну једном/ Сада потајно дубином сна/ *ко звијезда неба пучином ледном*/ ти се окали заурла до дна...// Чујем како Господ крти се из таме/ да доткива дјело ко вас овај сјен -/ твоје ће се руке раширити саме/ *кад сретнеш звијезду кроз одбљесак њен*. (***, 17); Далеко бјежим кроз зрење/ и старог неба сива/ *прозрачи једна звијезда*,,/ Ал' виђех њено мрење... (*Моје живљење*, 28); Кроз сањиве траке живота који се даљи/ *прошла је дрхтавим и вјечним шумом/ звијезда*, па се насмијала/ усном што за далеким друмом/ просипа радосне вијести вала. (*Вјечни шум*, 65); *Мртве кришеве кују у сјаје звездане*,/ а сиромаси, кроз муке узалудне,/ с криком – ломе брда и јаме бездане,/ обливају камење крвљу - сламају снаге трудне. (*Људи у кришу*, 117); То Савини борци *језде/ зелен гором ко звијезде*. (*О Сутјеско*, 139); О ће си, *чело граде*,/ *на коме блисташе звијезде у гори?* (*Нађе очи своје*, 159); Стигао сам теби кроз љуте богазе/ с висова ће *небо руби моје краје/ одакле / и звијезде ове ноћи слазе/ па се окупане и чисте вину/ опет/ у плавет/ у висину/ док уморан путник крај тебе остаје*. (*На мору*, 183); *Иза брда далеко у мору/ звијезда се загасила негђе/ заурлала ко огањ/ и валовит страховит мумлајући гром/ тако је на уму мом/ ће су се утопиле слике/ Купића из острога крша* (*Купић*, 326); И кад би *искра ту просута/ бјелином овом што вез није*,/ *но траг звијезде дуга пута/ у ткиву бола за нов свијет!* (*Оштриц*, 349); ...и *звјезде су синиле на ишчезле/ сунце се кроз мљечно прамење помоли*... (*Кућа вјечна*, 434); О зли и ненадмашни/ у злу!/ О и ви вјечите луталице,/ *ви који хоћете/ да звијезде скинете/ са небеске странпутице!* (*На врзину*, 449); *Негде горе гори звијезда – рубин/ овде изгори ко највише љуби* ... (*Глас*, 451).

2.2.3. *Сунце*.- Иако нема централно место у Бањевевићевој поезији, која је тамним бојама осликана, као одраз стања у души и духу како га лирски субјект доживљава, како је то скоро убичајено код многих песника, Сунце је забележено у двадесет исказа: Свијет би кружио и околина/ *као потајна змија жарка*...// Једино би самани дани/ *просули се као зраке сунца* ... (*Дремљива мисао*, 23); *Ко опаљено сунцем лишће бреза*... (*Вјечни шум*, 66); Један бисер давно пао у дубину,/ а да ли је алга покрила га сива,/ *да л' га душа тражи да с њим у висину/ бјежи и вјеша га о сунчана ткива?* (*Душа у притаји*, 83); Што вас *не опржи сунце љетње*,/ то ће пасти под сјекирама. (*Слутња*, 91); Рађале се велике мисли/ *док топло сунце руди*./ Људи су испод сјени/ израстали ко Бријест снажни. (*Бријест*, 95); И свако/ *тврдо јутро/ кад гране весело сунце жуто*,/ поносом китом/ покретом широких грана/ криком -/ стубова њихом/ *гласио се високи цин*. (*Бријест*, 96); *Утонули дубоко*

сунчани зраци./ Немир и слутња нас рију. (*Рат*, 107); Засадих висок платан
спрам Острога/ *ђе јутро на хумку ти зраке суне./ У њ нараста немир народа*
мога/ и моје свијетле и румене буне. (*Платан*, 127) ...чекамо, мјесто сунца,
да нас свјетлост метана окупа. (*Нећемо у рудник*, 123); Срце ти хтје
ишчупати граде/ *и сунце засједе тамно.* (*Мој граде*, 177); А кад ти с прољећа
чупам зелени склад/ *између дионица/ очи су ми живље од сунчаста стакла.*
(*Ти родна баштино*, 209); Кам и дрво размичу режу и парају/ *сунце сажижје*
и мраз кида и скида/ и вјетрови чупају гњијем јесени влагом – го (*Уједно*,
229); Ту сам и нијесам ту/ *кад први прутац сунца/ помоли се ујутро на*
уранку (*Понор*, 270); ... *распрслем рубу залазећег сунца...* (*Понор*, 278); ... *и*
гледам како сунце видимо засиједа (*Купић*, 324); ... *и пјеваће ти пјесме са*
сунцем у очима (*Тифран*, 332); *Како ми и сунце тамо изласком/ и заласком/*
друкчије прасне... (*Планина ме зове*, 338); ... *у распјеву бијело је поље кад*
сунце избијели откосе... (*Шум бјелине*, 340); ...*и разглоби се праизвор пуст и*
ватрен/ као под сунцем на кори мекоћа врзина. (*Прва трава баштинама*,
358); *Кућа је била сунца пуна/ као ватре/ што је он и ти изватри.* (*Балада*
вјетра, 379); ... *ђе облаци језде и ведрина се помаља/ ко пропланак/ а*
сунчани зрак/ засијава сијеком околне стијене, (*Кућа вјечна*, 432); ...што
стријеља око себе *и млаз сунца пламен...* (*Кућа вјечна*, 432).

2.2.4. *Земља.*- Нашао сам 15 исказа са апелативом на земљу која, по
природи ствари, означава – именује разноврсну сазнајну и космички
интонирану структуру: *Земља је тутњела тупо/ стабло се рушило мукло/*
грање кршило болно. (*Бријест*, 99); Наш добри отац узаври цијећа,/ *опари,*
опра нам прње,/ капутом ми својим огрну леђа -/ тијело од земље црње.
(*Повратак очев*, 110); ... *негде у бијели свет...* По нашој земљи ничу
вешала... *а земља се мала/ у комите дизала/ да се освети. // земљом се*
прострије гробље.// У Мађарској/ земљи проклетој (*Лагери*, 111); *У земљу*
ријем -/ земља ми не да,/ под дрво се кријем -/ кроз грање ме гледа. (*Авиони*,
113); *Хиљаду међа дижу – да зауставе шаку земље,/ издубли ублове да се*
учека глибље – кише. (*Људи у кришу*, 117); *Док се на земљу смије прољеће и*
све се обнавља... (*Нећемо у рудник*, 131); ...*сав јад и бол нашег рудника у хук*
збијају крампе/ од чијег ће треска и пуклог гњева земља да пукне. (*Нећемо у*
рудник, 135); *И што је море но земаљске срни.* (*И што је море*, 194); ... *да*
земља и планина рже... (*Проклетник*, 305); ... *и земља кад се отвори живима*
нема трага... (*Проклетник*, 307); ... *у најдубљем кутку ђе врисак је згушен/ и*
ђе плин налазе кад земљу избуше... (*Проклетник*, 308); ... *слијеп на свијету а*
видим у себи празно/ што ће одјекнути земљом пустом многоразно
(*Проклетник*, 316);... *изгриза ли те, сипи л' земља на те,/ или плоче звече,*
дуси се инате?/ Ко си на земљи, док си жив још био,/ јеси ли од каква блага
осилио,/ да ли жалиш пустош и сами кам сивац,/ или су те убацили у гроб
полужива? (*Из бусена*, 390); *Однесите све благо, све часе/ ове несагореле*
земље! (*Умакли видици*, 445); *На земљи је мирно, а негде дубина/ тутњи и*
разара и круг мој чини. (*Писмо*, 462).

2.2.5. *Месец*.- Месец је у овој књизи један од најприсутнијих симбола уопште, не само космичких, али често се крије, није под својим именом но у алегоријски интонираном тамнилу ноћи. Зато смо га ту нашли именованог још само у 6 исказа: ...а крњи мјесеци када почну прести/ конач наше судбе ми венемо трои. (*Траг сиве бољке*, 62); *Заметен се мјесећ прикрада/ ко изгубљен чобан у гори. (Пахуље*, 181); Бијели бијели мало вам је свијет бијели!/ Да буде бијело – мало вам је мјесечево бјелине./ Врба бијела огледа се у дубоку зјеницу воде./ Бјелина зашто не брезна бескрајна бјелина. (*Шум бјелине*, 340); Вран/ видик ме стријели/ и зелен поља/ ран/ мјесећ бјелине. (*Свилице*, 351); Ту крај мртве мајке ноћисмо ми деца/ ту ме гонише крај крња мјесеца. (*Корта крша – Не у заборав*, 401); *Кад мјесећ нов брдо у сјенку/ баци – ја се рађам изнова/ и никад у души да пређем ту пренку/ ђе су облаци као сјени дивова. (Писмо*, 462)

Мада су овде приказани углавном једноставним регистровањем исказа са космопоетским назнакама, без шире елаборације, они ипак могу послужити као оријентација за даља истраживања овог аспекта Бањевићеве поезије. Због обима текста, одустао сам од других, такође занимљивих, исказа са осталим космопоетским симболима (небо, зора, дан-ноћ, природа, облак, муња, ветар, наводимо као пример), остављајући их за неку другу прилику, ако је буде, али уз позив и неком млађем и сигурнијем перу, да се тога подухвати. Тиодор Росић је био у праву, када је констатовао да „песници посматрају свет, али критички, и преиспитујуће“. (Росић 2011: 1004)

3. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Пошто је у питању песник који је између два рата писао социјалну лирику, у НОБ-у и Револуцији њима подобну лирику-херојску, да би, након краткотрајног одуживања дуга социјалистичком реализму, остварио солидан опус у сфери мисаоне лирике, у којој је изражавао, по дијалектици, „субјективни одраз објективне стварности“, његова узгредна космопоетика је приказана као значајан естетички допринос његовој поезији у свим њеним фазама. Примерима песама у чијим су насловима означени космички симболи, те исказима у којима ти исти симболи имају значајно стилско-естетско место, каткад и доминирајуће, мада је све узето из једне збирке изабраних песама и поема, показано је, надам се довољно уверљиво, да Бањевићева космопоетика није занемарљива и не треба да буде скрајнута од истраживачког ока и уха.

Захвалница

Из АД „Руђер Бошковић“ сам од четврте Конференције Астрономија код Срба лепо и с уважавањем приман. Моји скромни публицистички прилози али, што је још важније, и експерименталне песничке иновације као постери

нашли су своје место и у репрезентативним зборницима које уређује Милан Димитријевић, у чему има братску помоћ Николе Цветковића и других сарадника. Њихове лепе речи о мени и мојим прилозима били су ми значајан подстрек да истрајем на путу којим све теже ходам. Отуда овај *триптих захвалница* састављен од три деконструисана сонета с репом и са обостраним акростихом у огледалу који треба схватити као својеврсну *лабудову песму*, с обзиром на године и здравствено стање. Први и трећи су у слободној импровизацији, док сам код другог искористио асоцијативе (графички наглашено), уз благу корекцију, из Цветковићеве збирке песама „Косово – Икона Српства“.

ЗАХВАЛНИЦА (Ч)УМНОГ СВИЦА¹

1.
Астрални горди ход, са Млечног пута ас,
Слутећи словом глас, исписивао код!
Тај јесам акро-рам скупљао по роси,
Ризици ми боси, газих с кама на кам.
Астрални јесам сват звезданој прашини,
Летопис по глини зачаран је инат!
Несташној судби, поштујући њен хир,
Остварује се чир по чијој год (ч)удби!
Млечне пустилине прихватају нам бруј,
Месече, вапај чуј, сачувај опчине!
Иритирајући заумни стрв и јав,
Листам се песми сав, најтеже је ући!
А Ви Васиону, читав божански пућ,
Нађете скарабућ у зачетом клону!
У свом огледалу имитирам чисту
Унутрашњем твисту грешну амигдалу.
Небом остварен птић, згужвану салвету,
Ахилову пету, преобрази у сних!
Леп је сунчани зев у апотеози,
И у братској слози преображава сев!
Месечев лажан сјај са звездане писте
Музицира чисте емоције за крај!
Овај божански пир, пут ка равнотежи,
Нађе се у врежи као одбачен жир.
Луцкасти удеси, откуцава ми сат:

¹ Овде су три деконструисана сонета с репом и обостраним акростихом у огледалу, што значи да када се од почетка читају прва слова одозго наниже а затим последња, добијају се посвете Милану С. Димитријевићу, Николи Цветковићу и Милану Јеличићу. Исто се добија када се од краја читају прва слова одоздо на више а наставак је када се тако исто прочитају тадња слова. - Прим. М.С.Д.

Астрални шах-мат исцурелој кеси!
 Ризици ми боси, остварен јесте драм,
 Тај јесам акрорам скупљао по роси:
 Слутећи словом глас, исписивао код,
 Астрални горди ход, са Млечног пута ас.

2.

Небо нам је сада божански каламбур
 И ставља мур на тур ономе ко влада;
 Кликтај *видовдански* као народни вез
 Оплемењује цез за видокруг шпански.
Лучоносни увир једини частан траг! -
 Али коме је драг и за кога је смир?!
 Царевински порив: *Косово – Крајина!*
 Васељенска глина – ко ли је коме крив?!
 Емоциони смук срце изазива,
 Труба грабежљива – *косовски* милозвук!
Косово зар је клис? *У вечности оно*
 Одзив – праисконо! Свети казује спис.
Видовски митски црв: злокобна приново!
 Искушавај сово, светиње истопрв!
Ђирилично слово јесте нама свето,
 Ћутњом кад сапето не прихвата ново!
 Историјски ниво – *измиритељски* врв
 Вија нас као стрв, и мртво, и живо!
Од неправде звоно, *од неправде* узвис:
 Клонирани мирис коме није склоно
 Твоје *око* несна; неће га као знак,
 Емотивни помак с пресуђеног дна!
Видовдан је слава у *смрти* да си жив,
 Циљати ко је крив – душу ужасава!
 А оставити траг није поетски хир,
 Лечи се као чир а *извишкри* драг.
 Оплемењује цез за видокруг шпански
 Кликтај *видовдански* као народни вез.
 И ставља мур на тур ономе ко влада:
 Небо нам је сада божански каламбур!

3.

За лепе речи сказ на свемирској писти
 Акrostих очисти све што је буба-лаз.
 Ја изазивам троп да замрси слово,
 Емитујем ново: метафоричан сноп!
 Лујне параболе свој извијају плес,

Изазивају бес с васионске смоле.
Чуди се ко је жив: Преусмеравај смер,
Искушан речји ждер поврати на цив-цив!
Ћиу-ћи има шут иза паравана,
Мождана прехрана тражи зауман смут!
И радије ћу жар ставити под слово,
Лансирати ново звездама да је пар.
Алтернативни сјај у сонетној скрами
Неко чудо мами у изгубљени рај:
Астралне присиле са акро-рекламе
Ако судбу раме Харибде и Сциле!
Небески зачини, са Млечног пута грај,
Апсолутни бескрај по својој дубини,
Лансирају све што нуди обичан жир;
Издашној песми чир личи ли на нешто?
Мора кроз цедила да би ушла у спот!
Ћудљиви санкилот зват из недођила
Изазива свемир пењући се на кров:
Чује ли одзив нов, умеће га у збир!
Изазове ли стрес, излази из драме;
Лажи из рекламе зауман јесу плес!
Емитујем ново: метафоричан сноп!
Ја изазивам троп да замрси слово!
Акростих очисти све што је буба-лаз
За лепе речи сказ на свемирској писти!

Параћин, априла 2019.
Београд, 26. априла 2019.

Извори и литература

- Бањевић, Мирко: 2003, *Побуне ума*, Избор Бранка Бањевића, М&В, Подгорица.
- Вукићевић, Слободан: 2018, *Мирко Бањевић – пјесник времена*, www.maticasrpnogorska, Matica, br. 73, proleće 2018.
- Димитријевић, Милан С.: 2003, *Космички цвет*, Просвета, Београд.
- Ђорђевић, Милош: 2014, *Простор и време у поезији Стевана Раичковића*, у: Зборник радова конференције "Развој астрономије код Срба" VII, уредник М. С. Димитријевић, *Публ. Астр. друш. "Руђер Бошковић"*, бр. 13, 1163-1181.
- Јашовић, Предраг: 2009, Марко Ристић, сведок под звездама, у: Зборник радова конференције Астрономија код Срба, V, *Публ. Астр. друш. "Руђер Бошковић"*, бр. 8, 595-603.
- Константиновић, Радомир: 1983, *Мирко Бањевић*, у: *Биће и језик*, Просвета Београд, Рад Београд, Матица Српска Нови сад.
- Павловић, Миљивоје: 2007, *Концепција планетарне културе Миролуба Тодоровића*, у: Зборник радова конференције Астрономија код Срба IV, *Публ. Астр. друш. "Руђер Бошковић"*, бр. 7, 571-580.

- Павловић, Живојин: 1972, *О одвратном*, "Дуга", Београд.
- Паз, Октавио: 1988, *Labirint satoće*, Трећи програм Radio-Sarajeva, Separat broj 35/88, Сарајево.
- ПИВ: 2006: *Пјесник и вријеме о књижевном дјелу Мирка Бањевића*, Радови са научног скупа, Подгорица октобра 2005, ЦАНУ, Подгорица.
- Росић, Тиодор: 2011, *Доминантне космичке теме у савременој српској поезији*, у: Зборник радова конференције Астрономија код Срба, VI, Публ. Астр. друш. "Руђер Бошковић", бр.10, 1001-1007.
- Симоновић, Влатко: 2009, *Predgovor*, у књизи: *У материји прозор: Панорама црногорске поезије 20. vijeka*, Бљесак, Скопље (узето с интернета).

CONTRIBUTION TO THE INVESTIGATION OF COSMOPHOETICAL EXPRESSIONS AND SYMBOLS AT MIRKO BANJEVIĆ: 50 YEARS AFTER DEATH

In the article are recorded cosmopoetic statements and are analysed the cosmic symbols from the poetry of the Yugoslav and Montenegrin, which for author also means of a Serbian poet. The contribution was written on the occasion of the 50th anniversary of the poet's death and 45 years that the Literary Club in Paraćin bears his name, which is emphasized by the distribution of the analyzed material. Before the war, Banjević was a professor of Serbian language and literature at the Paraćin's Selfgoverned High School (1939-1941), where he illegally, under the pseudonym Mirko Mitrov, published a collection of poems "Fiery mornings". Here, a collection of selected poetry "Rebellions of the mind" was taken for analysis, from the selection of Branko Banjević, Podgorica, 2003.

Key words: Astronomy in literature, Mirko Banjević, cosmopoetical symbols